

jean cocteau

PESNIK PRED SVOJIM SUDIJAMA

JEDNA OD GLAVNIH SCENA IZ „ORFEJEVOG TESTAMENTA“*)

Zan Kokto (Jean Cocteau) je odlučio da umre od vlastite ruke, pokazujući da ga Akademija nije „imala“. Mladi čovek, većno uz književnost svako veće iznosi pred javnost izlaženje pred svoje sudije, i, osuđujući sebe, osudjuje epohu u kojoj je film postao do te mere čista mehanika, da pesnik, osetljiv na unutrasnje vrednosti smatra, da u njoj više nema mesta i da joj treba reći zogom.

Glasna priznanja koja je izričao u KRVU JEDNOG PESNIKA i koja je ponovio u ORFEJU, evo gde izriče uime svih ljudi planete, koji odbijaju da postanu roboti u novoj i strašnoj „paklenoj“: ORFEJEV TESTAMENT.

Marija Kazares i Fransua Perje inkarniraju ponovo u pravom smislu reči čulno i mistično Koktoovu mitologiju i kroz njih, ona nas se sviju tice. „Optuženi Kokto, ustanite“ kažu neumitne sudije.

„Optužena publiko, ustanite“ odgovara echo savesti onih čija se naslonjava u mraku, još od prve slike, preobražava u optužničku klupu.

„Ovoga puta ovo nije film, ovo je život“ objavljuje Sežest: tu je svet u celini, u njemu je sadržana Sfinga i Minotaurus, to jest, čovek koji sasvim sam podnosi tužbu protiv samoga sebe.

Sud upisuje u registar: Pikasa, Domengena, Jul Brinera, Aznavura, Fransuaz Kristof, Danijela Zelenu, Zan Pier Leo.

Dekor studio. — Vrata i stepenice su postavljeni u praznom. Pesnik i Sežest, sa kožnjom nogama, izlaze iz malog dvorišta. Nalazimo ih kako silaze iz nekoliko stepenica sagradjenih u praznom. Oni prolaze kroz otvorena vrata, gore, kao na kraju kodnika.

Pesnik ide sam prema jednom stolu. Cuje se grom neke sprave koja probija zvučni zid. Odmah u direktnom preseku, na tom stolu se pojavljuju mnogobrojne hrtijetine, a iz stola, jedno posred drugog, Orfejeva princeza i Ertebiz, oboje obučeni vrlo jedno stavno u crno.

Cim je sprava prestala da ide prema njima i zaustavila se, oni se okreću pesniku.

Sežest je još od pojave sudija seo dalje na jednu stolicu pored stepenica.

PESNIK: (koji ih prepoznaže). — Gle!

PRINCEZA: Gle, šta?

PESNIK: Mnogo se izvinjavam. Mora da sam lud, izvanredna sličnost... Sta vi radite ovde?

PRINCEZA: Ja saslušavam. (One pregleda hrtije). Mi smo istražna sudska komisija pred kojom vi treba da odgovarate za izvesna svoja dela. Ovaj sud bi želio da zna da li ste krivi ili niste krivi. (Ertebizu). — Pročitajte dve glavne tačke optužbe.

ERTEBIZ: (čita stojeći). — Primo: Optuženi ste zbog nevinosti, tj. za povredu pravde, pošto ste sposobni i krivi za sve zločine, umesto da to budete samo za jedan, podoban da padne pod udarac određene kaze naše sudske nadležnosti.

SECUNDU: Optuženi ste da bez prestanka hocete na prevare da prodrete u jedan svet koji nije vaš. Osećate li se krivi ili ne?

PESNIK: Osećam se krivim u prvom i u drugom slučaju. Priznajem da sam okružen pretnjom gresaka koje nisam potčinio i priznajem da sam često htio da skočim preko četvrtog tajanstvenog zida, iza koga ljudi sakrivaju svoje ljubavi i svoje sune.

PRINCEZA: Zašto?

PESNIK: Bez sumnje zbog umora sveta u kome živim i zbog straha od navika. Zbog neposlušnosti, takođe, koju svestrost suprotstavlja pravilima i zbog stvaralačkog duha koji je najviši oblik čistog suprotstavljanja ljudskom.

(Princeza i Ertebiz izmenjuju dugi pogled).

PRINCEZA: Ako se ne varam vi od nepokornosti stvarate svečinu?

PESNIK: Šta bi bez nje radića deca, umetnici, junaci?

ERTEBIZ: Oni bi računali na svoju srčenu zvezdu.

PRINCEZA: Mi nismo ovde zato da bismo prisustvovali dvojno rečima. Stavite taj cvet na sto.

(Pesnik stavlja cvet na sto, odakle on isčešava.)

* Film „Orfejev testament“ prvi put je prikazan februara 1960. godine. (prim. red.)

ERTEBIZ: Ničega se još s te strane ne treba bojati. (prema Sežestu) Tražili smo od vas da date dokaz svojih moći.

SEŽEST: (pokazujući pesnika). — Delim mišljenje ovog čoveka, kad izjavljuje da je sve ono što se dokazuje prosto. Treba da mi, avaj! verujete na reč.

PRINCEZA: (ledeno). — Usudjajte li se da mi dajete lekcije? To bi bio vrhunac. Upamtiti to. (Okrenuta prema pesniku). Gospodine!

(Pesnik koji je netremice gledao Ertebiza, okreće glavu prema princezi.)

MI SMO SLUGE NEPOZNATE SILE

PESNIK: Slušam vas. PRINCEZA: Da li ste vi napisali:

Ovo telo koje nas sadrži ne cvet? (poznaće naša Koje nas nastanjuje nastanjeno je I ova tela jedna u drugima Su tela večnosti.

PESNIK: Priznajem da sam to napisao.

PRINCEZA: I od koga ste vi uzeли te stvari?

PESNIK: Koje stvari?

PRINCEZA: Stvari koje kaže na tom jeziku ni život ni mrtvom?

PESNIK: Ni od koga.

PRINCEZA: (sa žestinom). — Lažete!

PESNIK: Slažem se sa Vama, ako dopustite kao ja, da smo sluge nepoznate sile što živi u nama, rukuje nama i diktira nam taj jezik.

ERTEBIZ: (Nagnut prema princezi). Nije nemoguće da je idiot.

PRINCEZA: (idem). — Od razumnih se može manje bojati.

PESNIK: Maskaril i Leporelo su se izdavali za svoje gospodare. Pesnici liče malo na njih.

PRINCEZA: Prekinite brbiljanje. Govorite samo kad vam se obratim.

PESNIK: Ja sam najponiznije objašnjavao.

ERTEBIZ: Ne traži se od Vas ni da budete ponizni ni oholi. Od Vas se traži da odgovarate kad Vas pitaju. Jedna tačka, to je sve. Ne zaboravite da ste Vi noćni amalgam pećina, šuma, močvara, crvenih reka, amalgam nastanjen gigantskim mitološkim životinjama, koje se međusobno proždiru. Nemate zašto da budete lukavi.

PRINCEZA: (razdraženo). — Hocete li da uvedete svedoka.

(Lagano se otključi, pojavljuje se pred stolom profesor i pidžami.)

PROFESOR: (kao da je skočio iz snova). — Gde sam?

ERTEBIZ: Profesore, evo rečenice nedostojne čoveka od načure. To je rečenica lepe žene, koja se pravi da joj je pozlio i da je se vratio kući.

PROFESOR: Bio sam u krevelju, spavao sam.

PRINCEZA: Vi ste u krevetu, profesore, i vi spavate. Samo, vi ne sanjate. Vi se bavite jednim od onih najtajnijih kutića vremena, od kojih ste stvorili svoju studiju. Studiju koja čini čast vašoj inteligenciji, ali koju naša vlada nimalo ne odobrava. Vi će se probuditi i sećaćete se nas kao da smo ličnosti iz vašeg sna. (Pokazujući pesniku). Poznate li ovog čoveka?

(Profesor stavlja noćnare i gleda na pesnika. Okleva.)

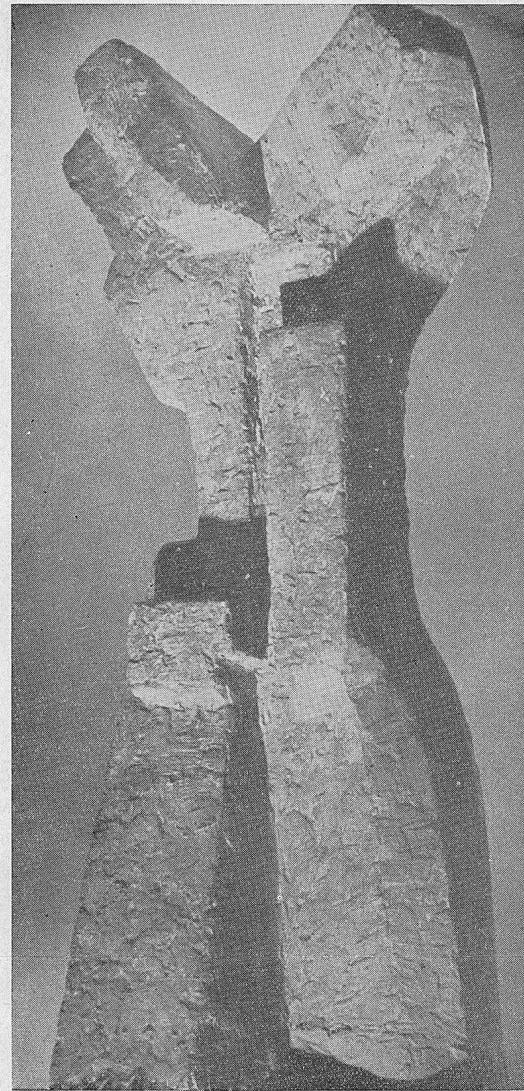
PESNIK: Profesore! Imate slabu pamćenje. Istina vaše izvinjenje je što spavate. Niste li mi nedavno strigli čauru Luja XV: pelineru, čizme, žabu, belu periku, trorogi šešir, korbač.

PROFESOR: (živjajno). — Zaboga!

PESNIK: Ništa vam ne prebacujem. Vi ste me časno predupredili da ne odgovarate za poštice.

PROFESOR: A šta Vi tu radiete?

PRINCEZA: (razdraženo). — Ovdje gospodo, ponavljam, ja za-

momočilo krković

budjenje, 1960

povedam. Bila bih vam zahvalna lo potpuno savršeno. Utoliko sam srećniji što sam ga uništio.

ERTEBIZ: Kakav je oblik imalo to vaše otkriće?

PROFESOR: Caura od metaka koju moj prah tera brže od svetlosti. To je ta kutija koju sam bacio u reku.

ERTEBIZ: Nadajmo se da iz tog neće proisteti ljeće promene. Na svaki način to je bilo razumno.

PRINCEZA: Razarajući oholiču mere (žak nespreatne), obučeti konačno vašim svetom, kao svojim originalnim neredom, ljudi mnogo rizikuju da raskinu lanač da bi sebi stvorili iluziju napretka.

PROFESOR: Gospodjo! Vi tu osudjujete celu nauku.

ERTEBIZ: To što vi zovete nauka. Jer ona ima dušu zbog koje se ljudi malo uznemiravaju.

(Princeza lupa o sto i prekorno gleda Ertebiza.)

PRINCEZA: Još jedanput Vas molim...

ERTEBIZ: (klanjajući se). — Izvinjavam se.

PRINCEZA: (profesoru). — Šta biste mogli da mi kažete kad bi trebalo da branite ovog čoveka?

PROFESOR: Da je pesnik, to jest, da je neophodan, ma da ne znam zašto.

PESNIK: Otkuda vam sve to profesore? Da niste bili veštac?

PROFESOR: Djavole, čuvajte se! Još se opipljuje... na tihov vatri. Ne, obična parapsihologija. Naučnici nisu uvek tako oglašeni kao što ih je izvesni umetnici pretstavljaju. Mogu li Gospodj, ja Vas da pitam?

(nastavak na 11. strani)

(nastavak sa 9. strane)

PRINCEZA: Videćemo imam li dozvolu da Vam odgovorim.

PROFESOR: Obiti na radoznalost čoveka od nauke. Evo: koliko je sati?

ERTEBIZ: Nikolicu profesore. Nikolicu. Nastavite da spavate. Vi ste slobodni.

PROFESOR: (dosta nerazgovođeno). — Hvala. Osećam... kao neku teškoću bića... neki umor... Izgleda mi...

ERTEBIZ: (prijetno). — Spavajte. Spavajte profesore. Ja to hoću.

PROFESOR: Hvala... Gospođo... Moje poštovanje... (on skida načare i u daljenim glasom). Ja spavam.

On nestaje rasplinjujući se.)

PRINCEZA: (pesniku). — Nije da ne znam da su strampice vašeg puta neka vrsta lavirinta vrlo udaljenog od našeg, mada se on tu meša i da, ako ste bili u stanju da otkrijete jednu osobu sposobnu da kazni vaše zablude i vašu neposlušnost zemaljskim zakonima, taj akt nije služio kao zabava nepoznatome već kao neka vrsta krajnje milosti, koju dešava vam se, dragi gospodine, da zloupotrebljavate i koja bi Vam jednog dana mogla mnogo nedostajati. Samo, ako ja prelazim svoje prerogative to je zato što hoću da vas upozorim, pre no što se posavetujem sa vašim vodnjem o granicama njegovih privilegija i njegovih odgovornosti.

PESNIK: Imam muke da bih Vas razumeo.

ERTEBIZ: Ne traži se od vas da razumete.

PRINCEZA: Ne izigravajte se ljačke glupane. Meni se čini da sjajno razumete i da smatrate da je bolje da se pravite blesavi, nego da priznate.

PESNIK: Ali Gospodjo...

ERTEBIZ: Vi bi trebalo da se smatrate srećnim zbog neverovatne blagosti kojom preventivni sud pokazuje obzire prema Vama.

PRINCEZA: (znak prema Sežetu). — Pridjite. (Sežest oklevava). Da... Vi... Vi... (Sežest prilazi stolu).

D A S E N E I Z G U B I M
U P O L U S E N C I J E D N E
C U D N E V A S I O N E

PRINCEZA: Da li ste sasvim sigurni da niste izšli na pučinu svoje vlastite glave, da biste stopele one ličnosti koje Vas dele, jer Vam je nezgodno da budete dvoje? Nista li pokusali da u njoj ne stvorite više od jedne, da služi ekstravagancijama ovog isto udvojenog čoveka, svog pravog oca i svog usvojenog oca?

SEŽEST: Gospodjo Vi treba da ste obavešteni o strašnoj beskonačnosti vladavina i pravila i da ona često sprečava da se razume koje osobe treba da se pokoravaju drugima, a koju se osobe kojima se treba pokoravati.

(Princeza i Ertebiz se naginju jedno prema drugom i tiho razgovaraju.)

PRINCEZA: (pesniku). — Smatrate li da još nešto treba da dođe svojom odbrani?

PESNIK: Imam da kažem da, ako zasluzujem kaznu, ja ne bih znao za mučnije izdržavanje kazne, od one koju sam obavezan, da živim između dve vode, ili, da uporedim vaš vlastiti Jezik, između dve vlade. Jedan sineast bi rekao: „U lažnoj boji.“ Mnogo bih dao da ponovo gazim po starom podu i da se ne izgubim u polusenci jedne čudne vasiione.

PRINCEZA: To nije nikako u našoj nadležnosti. To će sud da proceni. (Ona skuplja listove sa stola i ustaje). Prerogativna komisija vas preventivno osuduje na kaznu da živite.

(Princeza nestaje rasplinjujući se.)

ERTEBIZ: Najmanja kazna. Narocito u vašim godinama. (On izvlači iz svojih ledja cvet koji je krio u desnoj ruci). Vaš cvet...

PESNIK: (vrlo tiho). — Ertebiz!

ERTEBIZ: (Sa prstom na ustima). — Pst!

PESNIK: (stalno vrlo tiho). — A princeze?

ERTEBIZ: Vi dobro znate da je ona htela, zaljubljena u jednog smrtnika, da prekrši zakone vremena ljudi...

PESNIK: A Orfej?

ERTEBIZ: Njegov prekogrbovi život je bio obmana. Njegova božanska glava je mrtva. A Euriplika vraćena u pakao. Jedan veliki ljudski glas mu je rekao: „Ne treba pljavati protiv vetrat. Uzmite cvet.“

PESNIK: Ne usudujem se da ga uzmem.

ERTEBIZ: Nije ni prvi, ni poslednji put da Vam uzimam taj cvet i da Vam ga vraćam.

PESNIK: Prezirem hrabrost vašeg ponašanja, da bih rizikoval da Vas još osudujem. Ona i Vi...

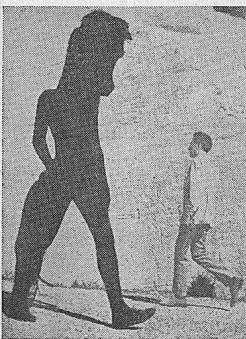
ERTEBIZ: Mi ne možemo da budemo gore osudjeni.

PESNIK: A na šta su Vas onda osudili?

ERTEBIZ: (Ozbiljno, polako). — Da sudimo drugima. Da budešno sudije.

(On iščekava rasplinjujući se vrlo lagano.)

Sa francuskog prevela S. T.

Vajar momčilo krković

Umeto eseja u vajaru Momčilu Krkoviću (rodj. 1929), čije reprodukcije objavljujemo u ovom broju, donosimo odlomke iz recenzija i kritika napisanih povodom Krkovićevih izložbi u Varšavi, Beogradu i Novom Sadu 1960. godine.

„Zbir skulptura od kojih je sastavljena izložba M. Krkovića izuzetno je jedinstven i svedoči o konsekvensiji autorovog traženja. U osnovi njegove umetnosti nalazi se retka ljubav za monolit, težina masa. Nepogrešivo osećanje monumentalnosti dozvoljava umetniku, da čak i u malom formatu i nezavisno od suštine koja je sadržana u delu, da izraz snage, veličine i nepronalostnosti. ... Zadivljuje veliko spokojstvo tih skulptura, njihova statika, zatvorenost u stereometrikske blokove koji se logično razrastaju u prostor, monumentalizam koji upućuje na neograničeno trajanje...“

(Časopis društva umetnika „Cinjenice i misli“ Varšava, mart 1960.)

„Put za svoje monumentalne kompozicije, pravac za svoja traženja umetnik je našao u projektima za spomenike koje je radio u poslednje dve godine. Njegovi radovi imaju veliku snagu izraza. Rad „Čovek tvrdjava“ je optički tragacija. I pored rana i udaraca čovek je izdržan, on postoji. U tome vidimo suštinsku Krkovićevog vajarstva. I pored tragedije i unutrašnje podvojenosti kojoj je podložan sa-

vremenje čovek, umetnik veruje u čoveka i njegovu snagu i tu snagu izražava kroz svoje stvaračstvo...“

(„Tribuna ludu“ Varšava, januar 1960.)

„Momčilo Krković je upravio svoj pogled u daljinu, u prošlost, prema drevnom Egiptu, ali samo „kao razlog za otpor i želje za trajanjem“, egipatska umetnost, koja u svojoj suštini izražava ideju trajanja, poslužila mu je samo kao dakeka ali neophodna inspiracija...“

Stvarao je na taj način, svoj likovni svet. A da bi njegov dehumanizirani čovek, ili bolje reči dehumanizirani čovek, postao reviziju jednog moćnog, agresivnog likovnog sveta, Krković je za njega potražio snagu koja je već jednom bila rodjena u dolini Nila. Tom pozajmljenom snagom je uništilo jednog konvencionalnog čoveka da bi oživeo materiju i da ovo joj nekog odredjenog smisla — on je ubio mašinizacionom antihumanizovanog čoveka u svom likovnom delu, da bi ga odmah zatim vaskrsnuo u nepatvorenog izvornoj materialnosti, pokušavajući tako da stvari jedan novi likovni kvalitet u kome će egzistirati jedna neposrednija u sveobuhvatnija civilizacija...“

Zaista, vajar M. Krković, kao retko po drugi, uspeo je da stvari spomenik snage i dostojanstva u kome u jednostavnim odnosima spletanjem, u ritmici strogih masa, egzistira dramatičnost, kojoj nisu potrebni patetičari, povisena gestikulacija i usplashirenost forme, ustvari svi oni atributi koji od prave likovne dinamike i ekspresije, naj-

češće, stvaraju otužnu i beskrvenu melodramu...“

(Rade Predić, „Vidici“ 51-52, mart-april 1960.)

„Momčilo Krković od kocaka i prizama gradi svoje skulpture, priznajući i sam da mu je cilj sinteza skulpture i arhitekture. Krković dolazi do osnovnog doživljaja kroz suksesivno-emotivnu redukciju. Život je za njega niz gubitaka, a čovek se poput planine izdiže iz stolice nesamerljivih težina, bijen vihorima, jer mu je herojski zadatak — neprestan gubitki a ipak opstati. Ovaj doživljaj poraza rezultira je ozbiljnu monumentalnost.

Krkovićev oblikovanje jeisto rizirajuće i podseća na ulogu prostore kulturnih menhir-a, asociira na snagu i patnju kao i na neuromljivi mitološki fatum...“

(Jožef Ač, „Madjar So“, maj 1960.)

„Vajar Momčilo Krković gradi svoje skulpture tražeći suštinsku, unutarnju arhitekturu oblike i masa, dejstvo forme, smenjivajućem ritmu lomljenih, sečenih ploha. Ovo traženje suštinskih vrednosti plastike, nameće autoru nužnost da konstruiše svoju skulpturu kao monument, kao spomenik koji će na gledaoca delovati crvatinom i logikom organizovane ravnoteže i koji će ga impresionirati svesno nametnutom asocijacijom sa gromadnim oblicima materije u prirodi. Nekle skulpture M. Krkovića primamo kao spomenik u prostoru, povezani sa prirodom, kao monument simbolično sagledane i doživljene snage...“

(Beba Pušić, „Prikaz Radio Beograda“, 19 mart 1960.)

PETRE M. ANDREEVSKI

nezavršene igre

Od zelenih stabljika kukuruza
točkove sebi pravimo
za koje nema drumova na zemlji

Dolazi jedna gušterica
i u jednoj polovini
odnosи naše telo

Tesko mladoj tikvinoj vreži
duša nam svira svirku
od koje umiru vrapci

Leptir oko trave
obavija beo prsten
i u list se pretvara na njoj

O moj brzi konju
odnesi me
tamo gde neću stići

Pred nama goveda
vetar podiže repovima
zemlja pravi zemlju

Da bi odredili vreme
senku svoju merimo

Jer ljudi nas čekaju
da se vratimo već jednom
ako ima odakle

dodole

Vodu nam piće dvoglavu čudovište
jednom se krije na nebū
drugom misli na zemlji

I vrbe su od podneva ušle
u reku sa pokrivačem od mušice
koliko je crna postala omorina

Sa nje se mi vraćamo
obučeni u zove i lopuhe
i izmišljene poplave po telu

Ka Crnom Vruku okrećemo se sa pesmom
a zmaja kiše nema
sviju pećinu da promeni

Ne tučni još planina
a trideset puta zašlo je sunce
kako njega čekamo

Oh kakav red s one strane reke
u kru travu se uvodi
na drugom mestu to nas ubija

Otvorene sobe zatvaraju nam pesmu
a nije pesma već vesela tužbalica
vraćamo se da čekamo šta ćemo da dočekamo

njiva kraj druma

Ko je istkao bele lutke
u kojima sunce oživljuje
koledare sa brašnom po telu

Oko kukuruza podižemo
brda od tople zemlje

Žene nam donose paprike
koje se skraćuju medju prstima
i žar nam duvaju na jezik

Troje proslilaca se vraća
ko bez glave ko bez nogu
nevesta im sat okreće

Kuća im postaje dvorac
sa okruglim oblacom na vrhu
i rođaci su sa svima

Dva sela pridržavaju dugu
pod njom ptica isparava
sa pesmom o vilin konjicu

Eto navratiču u praznu mehanu
da smirim svoju vrtesku

Ali kako sam zaboravio noge
u novim uzengijama leta
ognju ogan te izgoreo

S makedonskog preveo
Vlada UROŠEVIĆ

20/4/60 44